

moment) școli științifice în domeniul dreptului din Moldova.

Bibliografie

1. Antufiev S., Racu P. *Teze de doctorat în domeniul dreptului susținute în Republica Moldova. 1971-2018: Bibliografie* / Prefață de Irina Iacob, dr. drept. Chișinău, 2019. 117 p.

2. Avornic Gh. *Rolul juristului în apărarea drepturilor omului*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.11.

3. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept*. Chișinău: S.n., 2014 (672 p.)

4. Costachi Gh. *O viață dedicată dreptului și științei: Monografie*. Chișinău: S. n., 2016 (944 p.)

5. Costachi Gh. *Prin știință spre un stat de drept. Volum omagial*. Chișinău: S.n., 2011.

6. *Ghid de redactare a tezei de doctor / doctor habilitat – Anexă la Decizia CC al ANACEC nr. 5 din 18 decembrie 2018*. http://www.cnaa.md/files/normative-acts/normative-acts-anacec-attestation/guide_thesis/ghid-redactare-teza-final.pdf.

7. Майоров В.И. *Введение в юридическую специальность: Учебное пособие*. Челябинск, 2005.

DESPRE AUTOR/ ABOUT AUTHOR:

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar,
cercetător științific principal
al Institutului de Cercetări Juridice,
Politice și Sociologice
Candidate of Legal Sciences,
professor, Senior scientific
researcher
at the Institute of Legal, Political
and Sociological Studies
tel.: 069125188;
e-mail: costachi70@mail.ru

CZU 347.91/.95

NOȚIUNI CONCEPTUALE PRIVIND PROCEDURA CONSTATĂRII FAPTELOR CARE AU VALOARE JURIDICĂ

Alexandru PRISAC

Doctor în drept, conferențiar universitar

Angela CORJAN

Magistru în drept

În acest articol sunt analizate particularitățile esențiale ale procedurii privind constatarea faptelor care au valoare juridică. În particular, au fost scoase în evidență aspectele ce țin de competența generală a instanțelor judecătorești la examinarea acestor categorii de pricini civile.

Sunt scoase în evidență acele imperfecțiuni ale legislației Republicii Moldova ce țin de acest fel de procedură civilă. Mai mult, au fost date soluții la situațiile, care, deseori, apar în practica judiciară, privind aplicarea normelor de procedură civilă privind instituția juridică respectivă.

Cuvinte-cheie: *apreciere, probe, judecată, probațiune, proces.*

CONCEPTS ON THE PROCEDURE FOR THE DETERMINATION OF FACTUALS OF LEGAL VALUE

Alexandru PRISAC

Doctor in Law, Associate Professor

Angela CORJAN

Master in Law

In this article we discussed the essential features of the procedure for establishing facts having legal value. In particular, aspects of the general jurisdiction of the courts in the examination of these categories of civil cases were highlighted.

The imperfections of the Moldovan legislation related to this kind of civil procedure are highlighted. Moreover, solutions have been given to the situations, which often occur in judicial practice, regarding the application of the rules of civil procedure about the respective legal institution.

Keywords: *assessment, evidence, judgment, probation, process.*

Introducere. Majoritatea faptelor juridice, de regulă, sunt confirmate prin documentele eliberate de organele administrative (certificat de naștere, certificat de căsătorie, certificat de deces etc.). Totuși, pot exista situații când persoana nu are posibilitatea de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic de care este interesat. Cauzele pot fi diferite: distrugerea documentului din arhivă, nu există un organ administrativ competent în eliberarea unui astfel de document s. a. Astfel instanțelor de judecată, în mod exclusiv, le-a fost atribuită competența de a emite hotărâri ce vor servi drept temei de eliberare de organele administrative a docu-

mentelor privind înregistrarea faptelor respective.

Metode aplicate și materiale utilizate. Rezultatele cercetării au fost obținute în urma utilizării următoarelor metode de cunoaștere: sinteza, analiza și comparația. Metoda analitică a contribuit la evidențierea particularităților reglementării acestui fel de procedură în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Rezultatele obținute și discuții. În literatura de specialitate s-a menționat că procedura specială în pricinile de constatare a faptelor care au valoare juridică are următoarele două particularități esențiale: caracterul compensatoriu și caracterul excepțional.

Caracterul compensatoriu. Pe lângă diferitele sensuri pe care le are cuvântul „compensa” mai are și înțelesul de a înlocui cu altceva din punct de vedere a valorii și funcției pe care o îndeplinește. Astfel, această particularitate a procedurii speciale în pricinile privind constatarea faptelor care au valoare juridică se exprimă prin faptul că legiuitorul stipulează posibilitatea aplicării acestei proceduri speciale în cazul imposibilității aplicării ordinii administrative de constatare sau de înregistrare a faptelor juridice corespunzătoare și eliberării documentelor necesare. Totodată existența procedurii speciale analizate constă în necesitatea de a fi aplicată pentru a da o soluție greșelilor legiuitorului la repartizarea atribuțiilor autorităților administrative privind stabilirea și înregistrarea faptelor juridice prin reglementările normelor dreptului material, precum și prin imposibilitatea autorităților administrative de a-și îndeplini funcțiile sale privitor la înregistrarea faptelor juridice și eliberarea documentelor despre înregistrarea lor, din motive independente de voința acestor autorități publice [8, p. 21-22].

Caracterul excepțional pornește de la aceea că în această procedură specială sunt constatate faptele juridice numai în situații excepționale, atunci când persoana nu are o altă posibilitate de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic.

Astfel, potrivit art. 282 alin. (1) din CPC, instanța judecătorească constată faptul cu valoare juridică în cazul în care:

a) acesta generează, în virtutea legii, următoarele efecte juridice: apariția, modificarea sau încetarea unor drepturi personale sau patrimoniale ale petiționarului;

b) petiționarul nu are o altă posibilitate de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic a cărui constatare o solicită;

c) constatarea faptului nu este legată de soluționarea unui litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești (art. 282 alin. (1) din CPC).

În doctrina procesual civilă se menționează că procedura specială în pricinile privind constatarea faptelor care au valoare juridică reprezintă o instituție material-procesuală [11, p. 6]. Susținem această opinie, întrucât scopul constatării acestor fapte derivă din normele dreptului material. La fel, constatarea unui fapt care are valoare juridică reprezintă o metodă de apărare a drepturilor civile care este o categorie de drept material (art. 6 din CPC).

De asemenea, unii autori consideră că procedura specială analizată constituie o procedură simplificată [10, p. 26], întrucât cerința privind constatarea faptului care are valoare se examinează într-un termen mai restrâns decât în procedura în acțiunea civilă. Or, această cerință poate fi examinată atât în procedura în acțiunea civilă, cât și în procedura specială. De asemenea, este considerată a fi o procedură simplificată întrucât la depunerea cererii în instanța de judecată se achită o taxă de stat simbolică (500 de u.c.). Ne raliem acestei opinii. Pe bună dreptate, este o procedură simplificată, deoarece în procedura specială va putea fi examinată cerința privind constatarea faptului care nu este legat de soluționarea unui litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, iar în procedura acțiunii civile poate fi examinată cerința dată ce implică un astfel de litigiu.

Din conținutul prevederilor art. 281 alin. (1) din CPC deducem trei categorii de fapte care au valoare juridică constatate în această procedură specială: a) faptele de care depinde apariția drepturilor personale sau patrimoniale; b) faptele de care depinde modificarea drepturilor personale sau patrimoniale; c) faptele de care depinde încetarea drepturilor personale sau patrimoniale.

În funcție de particularitățile specifice ale faptelor care au valoare juridică, deosebim faptele juridice complexe și fapte juridice simple.

Faptele juridice complexe care sunt formate dintr-o componentă de mai multe fapte juridice și cu-

prind în sine fapte auxiliare. Fiecare dintre circumstanțele care intră în ansamblul acestui fapt ce are valoare juridică reprezintă un obiect special al procedurii speciale cercetate. Constatarea lor au o importanță indirectă pentru stabilirea faptului juridic complex în întregime. La categoria faptelor juridice complexe putem atribui faptul posesiunii, folosinței și dispoziției unui bun imobil în drept de proprietate (art. 281 alin. (1) lit. h) din CPC). În particular, vorbim de faptul întrunirii condițiilor uzuca-piunii ca mod de dobândire a dreptului de proprietate. Cu alte cuvinte, dacă sunt respectate condițiile prescripției achizitive (art. 332 din Codul Civil), faptul expirării prescripției achizitive constituie temei de dobândire a dreptului de proprietate asupra unui bun imobil sau mobil. Acest fapt poate fi constatat de instanța de judecată, dacă petiționarul va dovedi că a exercitat posesiunea cu titlu de proprietar, că posesiunea este continuă, pașnică și publică. De asemenea, petiționarul trebuie să dovedească că a posedat cu bună-credință sub nume de proprietar un bun imobil pe parcursul a 15 ani și un bun mobil timp de 5 ani. Pentru constatarea acestui fapt juridic, legiuitorul a stabilit o totalitate complexă de circumstanțe (fapte), de a căror dovedire (probare) depinde constatarea întregului fapt juridic complex [8, p. 25-26]. Pentru ca stabilirea acestui fapt juridic să permită apariția unor drepturi, este necesar să fie dovedite toate circumstanțele date în ansamblu.

Faptele juridice simple sunt acele care nu sunt compuse dintr-o totalitate de fapte juridice auxiliare determinată de lege [8, p. 26]. De exemplu, un fapt juridic simplu este constatarea faptului înregistrării nașterii (art. 281 alin. (2) lit. c) din CPC).

Art. 281 alin. (2) din CPC prevede neexhaustiv faptele cu valoare juridică care pot fi constatate în procedura specială de instanța de judecată. Unele din acestea le vom analiza *infra*.

a) *Constatarea faptului raporturilor de rudenie.* Prin rude-

nie se înțelege legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun. În primul caz, rudenie este în linie dreaptă, iar în al doilea caz, în linie colaterală (art. 134 din CP).

Raporturile de rudenie pot fi constatate de instanța de judecată, dacă de acest fapt juridic depinde apariția și modificarea drepturilor personale sau patrimoniale ale petiționarului. În calitate de efecte juridice care pot fi determinate de constatarea faptului raportului de rudenie pot fi următoarele:

- dobândirea dreptului la succesiune. Petiționarul trebuie să urmărească, de regulă, dobândirea acestui drept pe calea succesiunii legale. Instanța de judecată va refuza constatarea faptului raporturilor de rudenie, dacă va constata imposibilitatea dobândirii acestui drept, chiar dacă va fi stabilit raportul de rudenie, de exemplu, moștenitorul de clasă posterioară nu va dobândi dreptul la moștenirea legală, dacă există moștenitori din clasele precedente și nu au refuzat succesiunea; cel ce a lăsat moștenirea a lăsat un testament în favoarea altei persoane etc.

- dobândirea dreptului la pensie de urmaș, în special, persoanele care au dreptul la pensie de urmaș îl au copiii până la vârsta de 18 ani sau, dacă își continuă studiile în instituțiile de învățământ de zi (secundar, mediu de specialitate și superior) până la terminarea acestora, fără a depăși vârsta de 23 de ani (art. 25 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 156-XIV din 14.10.1998 privind sistemul public de pensii) [6].

- dobândirea dreptului la indemnizație de deces ca urmare a unui accident de muncă sau a unei boli profesionale. Acest drept îl pot dobândi, în special, copiii asigurații, care la momentul decesului acestuia au vârsta de 18 ani sau au împlinit această vârstă, dar fără a depăși vârsta de 23 de ani, dacă își continuă studiile la instituții de învățământ secundar, mediu de specialitate și superior, cursuri de zi sau sunt încadrați într-un grad de dizabilitate, indiferent de vârstă (art.18 alin. (1) lit. a) și b) din Le-

gea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756-XIV din 24.12.1999) [4].

- dobândirea dreptului la anuitate înlesniri și compensații în cazurile prevăzute de lege.

Potrivit punc. 12 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 4 din 07.07.2008, „Privind practica judiciară cu privire la constatarea faptelor care au valoare juridică și declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată,”[3] instanțele judecătorești sunt în drept să judece cererile despre constatarea faptului raporturilor de rudenie cu cei care au lăsat moștenire, dar locuiesc permanent peste hotarele Republicii Moldova, și nu au dreptul să refuze primirea unei asemenea cereri din motive că în urma constatării acestui fapt, conform legii republicii, nu vor interveni pentru petiționar consecințe juridice. În asemenea cazuri, instanța judecătorească se va călăuzi de art.1622 Cod civil, conform căruia relațiile de succesiune sunt reglementate de legea țării în care cel care a lăsat moștenirea a avut ultimul domiciliu permanent.

- b) *Constatarea faptului întreținerii persoanei* poate avea valoare juridică în mai multe privințe: obținerea despăgubirilor, în cazul pierderii întreținătorului (de exemplu, în cazul decesului persoanei ca urmare a vătămării grave a integrității corporale sau a alte vătămări a sănătății) dreptul la despăgubire îl au, în particular, persoanele inapte de muncă, care erau întreținute de defunct sau care, la data decesului acestuia, aveau dreptul la întreținere (art. 1419 alin. (1) lit. a) din Codul civil), stabilirea pensiei, obținerea dreptului la succesiune, obținerea indemnizațiilor, compensațiilor sau a înlesnirilor în cazurile prevăzute de lege. De regulă, există organe și organizații competente în certificarea faptului întreținerii persoanei, cum ar fi: asociațiile proprietarilor de condominiu, primăriile satești și ale comunilor etc. Numai dacă se constată imposibilitatea eliberării documentelor respective de autoritățile publice și organizațiile menționate, instanța de judecată va stabili faptul întreținerii persoanei.

- c) *Constatarea faptului înregistrării nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului.* Toate aceste fapte care au valoare juridică enumerate în art. 281 alin. (2) lit. c) din CPC, constituie niște fapte confirmate prin acte de stare civilă, care reprezintă acele înscrisuri autentice de stat, prin care se confirmă faptele și evenimentele ce influențează apariția, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor persoanelor și se caracterizează statutul de drept al acestora. Înregistrarea actelor de stare civilă se înfăptuiește, în numele statului, de către organele de stare civilă (art. 3 și art. 4 din Legea privind actele de stare civilă nr. 100-XV din 26.04.2001). Astfel, în această procedură specială, faptul înregistrării nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului va fi constatat de instanța de judecată, dacă la organele de stare civilă nu s-au păstrat înscrisurile corespunzătoare și restabilirea lor nu este posibilă. Cauzele pot fi diferite: inexistența înscrisurilor privind actele de stare civilă oficializate conform ritualurilor religioase, până la instituirea sau reconstituirea organelor de stare civilă, distrugerea arhivelor în timpul războaielor, calamităților naturale etc. În caracterul compensatoriu al acestei proceduri speciale, în cazurile menționate mai sus, faptul înregistrării nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului poate fi constatat numai prin hotărârea instanței de judecată.

Constatarea faptului înregistrării nașterii nu urmează a fi confundată cu înregistrarea nașterii copilului în baza hotărârii instanței judecătorești, în cazul când actul medical constatator al nașterii sau al altor acte enumerate în art. 20 alin. (1) din Legea privind actele de stare civilă. În cel din urmă caz menționat, instanța chiar va stabili faptul nașterii copilului de către o femeie concretă.

Întrucât o condiție de constatare a faptelor cu valoare juridică este ca petiționarul să nu aibă posibilitatea de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic a cărui constatare o solicită, petiționarul urmează să prezinte

instanței de judecată proba (un răspuns al organului de stare civilă) care dovedește imposibilitatea de a restabili înscrisurile privind înregistrarea faptului nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului.

Este de remarcat că art. 281 alin. (2) din CPC enumeră două pricini privitor la faptul decesului persoanei: constatarea faptului înregistrării persoanei (art. 281 alin. (2) lit. c) din CPC) și constatarea faptului decesului la o anumită dată și în anumite împrejurări (art. 281 alin. (2) lit. e) din CPC). În al doilea caz, organul de stare civilă nu refuză restabilirea documentului ce confirmă înregistrarea decesului, dar refuză însăși înregistrarea faptului decesului.

Examinând pricinile privind constatarea faptelor menționate, instanțele judecătorești vor solicita de la petiționari să prezinte probe, ce confirmă timpul și evenimentul înregistrării actului de stare civilă, precum și să efectueze acțiuni pentru acumularea probelor suplimentare. În special, constatând faptul de înregistrare a nașterii, instanța va verifica data nașterii petiționarului conform pașaportului, livretului militar, carnetului de muncă și altor documente care stabilesc identitatea persoanei și va clarifica în baza căror date au fost efectuate înscrisurile în documentele menționate.

Faptele de înregistrare a căsătoriei și divorțului pot fi constatate de către instanța judecătorească atât în cazul decesului unuia sau ambilor soți, cât și în timpul vieții lor. Cu o cerere de constatare a acestor fapte au dreptul să se adreseze ambii sau unul dintre soți, iar în cazul morții lor – persoanele pentru care aceste fapte generează consecințe juridice (punct. 14 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 4 din 07.07.2008).

d) Recunoașterea paternității. De regulă, pricinile privind recunoașterea paternității implică existența unui litigiu de drept. Din acest considerent majoritatea pricinilor date sunt examinate în procedura acțiunii civile. Totuși, există situații când tatăl biologic al copilului a decedat, iar în rubrica „tată” din certificatul de naștere al

copilului nu există nicio înscrisătură, în cazul dat ar putea să nu existe un litigiu de drept material, iar cererea petiționarului să fie examinată în procedură specială. Dacă în cadrul examinării pricinii privind recunoașterea paternității în procedură specială apare un litigiu de drept care ține de competența instanțelor judecătorești într-o încheiere instanța va dispune scoaterea cererii de pe rol explicând petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă. Aceste litigii de drept material pot exista, de exemplu, dacă o altă persoană pretinde că este tatăl biologic al copilului, există pretenții referitor la averea succesorală a tatălui care a lăsat moștenirea etc.

e) Constatarea faptului decesului la o anumită dată și în anumite împrejurări. Potrivit art. 54 din Legea privind actele de stare civilă, decesul se înregistrează în temeiul: a) certificatului medical constatator al decesului, eliberat de o unitate sanitară; b) actului, eliberat de către organele competente, prin care se constată decesul persoanei supuse represiunilor și ulterior reabilitate conform legislației respective; c) hotărârii instanței judecătorești privind constatarea decesului sau privind declararea persoanei ca fiind decedată.

Faptul decesului la o anumită dată și în anumite împrejurări se constată de instanța de judecată, dacă organele de stare civilă refuză înregistrarea faptului decesului pe motivul inexistenței unor documente menționate mai sus. De cele mai multe ori, certificatul medical privind constatarea morții nu poate fi eliberat din cauza imposibilității reale de a fi constatată decesul persoanei fizice, de exemplu, atunci când în urma unei explozii corpul persoanei a fost nimicit în totalitate.

Concluzie. Deseori în practica judiciară se confundă stabilirea faptului decesului persoanei la o anumită dată și în anumite împrejurări cu declararea persoanei ca fiind decedată. Însă deosebirea constă în aceea că în cazul declarării persoanei ca fiind decedată se bazează pe o prezumție a morții ei în temeiul

rile expres prevăzute de lege (art. 52 din Codul civil), în care nu este exclusă apariția persoanei declarate decedate (art. 53 din Codul civil).

Bibliografie

1. Belei E., Borș A., Chifa F., s.a. Drept procesual civil. Partea specială. Chișinău: Ed. Lexon și Cartea juridică, 2016, 492 p.
2. Hotărârea Plenului CSJ nr. 35 din 24.10.2003 cu privire la practica judiciară de aplicare a unor prevederi ale Legii privind reabilitarea victimelor represiunilor politice. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova 2004, nr. 3, pag. 3-6.
3. Hotărârea Plenului CSJ nr. 4 din 07.07.2008, privind practica judiciară cu privire la constatarea faptelor care au valoare juridică și declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție, nr. 4-5, 2009, p. 22-25.
4. Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756-XIV din 24.12.1999. Publicat: 23.03.2000 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 31-33/192.
5. Legea nr. 1225 din 08.12.1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice. Publicat: 10.12.10 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 241-246.
6. Legea nr. 156-XIV din 14.10.1998 privind sistemul public de pensii. Publicat: 12.03.2004 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44/247.
7. Legea nr. 34 din 05.03.2010 privind instituirea medaliei jubiliare „Crucea Comemorativă. Războiul al Doilea Mondial.” Publicat: 19.03.10 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 37-38/88.
8. Золотухин А. Д. Проблемы судопроизводства по делам об установлении фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве. Диссертация на соискания ученой ст. канд. юр. наук. Саратов, 2009, 224 с.
9. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации. Под ред. В.М. Жуйков. М.К. Треушникова. Москва: Изд. Дом Городец 2007, 1008 с.
10. Мурадян Э. М., Тихиня В. Г. Оптимальное судопроизводства по гражданским делам. Мин. Университет, 1989, 179 с.
11. Ушновская Н. А. Установление фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве гражданского и арбитражного процесса. Автореф. дисс...Юрид. Наук. Екатеринбург, 2007, 30 с.